

FILOZOFIA V MEDZIVOJNOVOM OBDOBÍ

VLADIMÍR BAKOŠ, Ústav filozofie a sociológie SAV, Bratislava

BAKOŠ, V.: The Philosophy between the Two World. Wars. Filozofia 37, 1982, No. 2, p. 158—168

The philosophic thought in Slovakia in the period between the two world wars may be divided into three main streams: 1. the Marxist thought, 2. the thought of the positivist-realistic orientation, 3. the speculative-theological thought. The author holds that the research must concentrate especially on the first two streams as it was in these directions that the main line of the process of development in the sphere of philosophic thought ran. The critical confrontation of the positivist thought and the Marxist front in Slovakia, which was constituting itself, represents the concrete-historical form of the struggle between the dialectical and non-dialectical thinking. Special attention must be paid to the analysis of problems of the influence and response of Czech science, thought and especially of Czech philosophy in Slovak cultural life. In studying the philosophic thought in Slovakia it is of relevance to apply consequentially the concrete historical approach. It is necessary to take account of the specificity of the very development of the philosophic thought in Slovakia and of its broader social-political and historical relations and above all of broader cultural context and complex changes of the development in this sphere.

Celková situácia slovenskej spoločnosti a kultúry v období medzi dvoma svetovými vojnami bola málo priaznivá pre širší rozvoj vedeckého života všeobecne a filozofického života zvlášť, aj keď tu v priebehu dvadsiatych a najmä tridsiatych rokov prebiehali výrazné premeny. Filozofia však nepatrila v tomto období medzi hlavné smery ideovej a kultúrnej aktivity na Slovensku.

Filozofické myslenie sa na Slovensku vyvíjalo v úzkom kontakte s ostatnými formami kultúrnej aktivity. Filozofia tu nebola akousi akademickou vedou, čiste „školskou filozofiou“. Nepatrná tradícia pôvodnej a odbornej filozofickej tvorby však sotva mohla prispievať k rozvoju tohto vedného odboru. Spomeňme len, že v predošliých obdobiach sa filozofia na Slovensku rozvíjala v značnej miere v špekulatívno-teologickom rámci, alebo ako súčasť národnoobrodeneckých programov. Filozofia — jej pokroková časť — odrážala trendy sociálneho a kultúrneho vývinu, dávala výraz národnouvedomovacím snahám a bola ich ideovým výrazom a hlásateľom (i keď niekedy v mystifikovanej podobe). Úzka spätosť so sociálnopolitickým pohybom národa zabránila filozofii skĺznuť do akademickej izolovanosti a zvýrazňovala jej sociálnopolitickú funkčnosť. Avšak aj tam, kde filozofické náhľady a postoje zohrávali značnú úlohu (nako napr. u generácie štúrovcov) a dostali aj explicitné vyjadrenie, bola zreteľná závislosť od cudzích myšlienkových vzorov a koncepcií, ktoré transformovane pôsobili v slovenských kultúrnych pomeroch. Aktualizované boli najmä dejinnofilozofické aspekty daných filozofických sústav, ich národnosociálna funkčnosť. Nedostatok slovenských kultúr-

ných a vedeckých ustanovizní, súvisiaci s celkovou situáciou sociálne a kultúrne ujarmeného slovenského národa v Uhorsku, sa prejavoval v slabom rozvoji vedeckého života a najmä pôvodnej vedeckej tvorby. Preto podobne ako ostatné vedecké odbory, z ktorých niektoré zaznamenali aký-taký rozvoj, práve filozofia zotrúvala vo svojej tradičnej nerozvinutosti a neodbornosti, bola poznačená špekulatívizmom, diletantizmom a eklekticizmom. Táto nerozvinutosť filozofického myslenia z predošlých období zanechávala svoje stopy aj v období medzi dvoma svetovými vojnami.

Zvláštnu pozornosť si zasluhuje to, že práve v medzivojnovom období boli vytvárané počiatky odborného vedeckého života a predpoklady pre organizovaný a cieľavedomý rozvoj vedy a vedeckého myslenia. Vo viacerých oblastiach boli položené základy skutočného rozvoja vedeckej práce, ktoré podmienili aj neskorší vývin vedy a vedeckého myslenia na Slovensku. Vedecké myslenie v tomto období získavalo širšiu inštitucionálnu bázu. Obnovenie kultúrnych ustanovizní, predovšetkým Matice slovenskej (1919) a vytvorenie nových kultúrnych a vedeckých inštitúcií, ako boli Univerzita Komenského v Bratislave (1919) a Učená spoločnosť Šafárikova (1926), ako aj ďalších predpokladov kultúrnej tvorby, utvorilo priaznivé podmienky pre kultúrnu aktivitu na Slovensku.

Viacere vedy sa konštituovali na vlastnej vedeckej úrovni viacmenej až v medzivojnovom období. Veda na Slovensku tak v tomto období prechádzala od diletantizmu, ktorý bol taký typický pre vývin a podobu vedy na Slovensku v minulom storočí, k skutočnej vedeckosti. V tomto vývinovom procese pripadla závažná úloha českej vede a filozofii, ktorá pôsobila v tomto období v slovenskom kultúrnom živote (vzhľadom na nedostatok vlastných vedeckých a pedagogických pracovníkov). Je preto pochopiteľné, že aj na pôde Filozofickej fakulty UK v Bratislave, na ktorej sa prvýkrát začala na Slovensku prednášať filozofia ako samostatný *vedný* odbor a kde vyrástla prvá slovenská vedecká generácia, pôsobili pracovníci z Čiech a že aj filozofický odbor tu viedli českí pracovníci (B. Tomsa, J. Král, J. Tvrđý, M. Novák). Títo, pochopiteľne, vyvíjali svoju vedeckú a pedagogickú činnosť v duchu vlastnej filozofickej orientácie a významne tak zasiahli do formovania filozofického myslenia mladej študujúcej generácie, ale aj do širšieho kultúrneho okruhu.

Pôsobenie českej vedy a najmä českej filozofie v slovenskom kultúrnom živote medzivojnového obdobia si zasluhuje osobitnú pozornosť a domnievame sa, že výskum problematiky vplyvov a odozvy českej vedy a myslenia v slovenskej kultúre by mal tvoriť osobitnú kapitolu v rámci skúmania podôb a vývinu filozofického myslenia na Slovensku v tomto období. Oprávnenosť a dôležitosť osobitnej pozornosti tejto problematike je potvrdzovaná i tým, že práve prostredníctvom českých vedcov, filozofov a pedagógov sa v slovenskom kultúrnom živote uplatňovala racionalistická a vedecká myšlienková orientácia, vytvárajúca

významnú protiváhu spôsobu myslenia určitej časti slovenskej inteligencie.

Tradičná myšlienková orientácia slovenskej inteligencie, v mnohom ešte poznačená špekulatívizmom a diletantizmom, takým charakteristickým pre duchovnú tvárnosť slovenskej kultúry v minulosti, bola málo priaznivá pre širší rozvoj odborne vedeckého filozofického života, ako aj pre relatívne kritické myšlienkové prúdy, aké uplatňovali práve českí filozofi, vedci a pedagógovia. Časť slovenskej inteligencie už tradične viac vyhovoval idealistický špekulatívizmus a akási „teologickosť“ v myslení, t. j. taká myšlienková orientácia, ktorá nie je zafazovaná prílišnou analytickosťou, kritickosťou a racionalizmom. Preto aj myšlienkové smery, ktoré prichádzali s takýmito teoretickými postulátmi a snažili sa ich presadiť do praxe na Slovensku, vždy narážali na odpor a nepochopenie značnej časti slovenskej inteligencie. Takúto odozvu malo už hnutie hlasisticko-prúdistickej generácie a podobne celé pozitivisticko-realistické a vôbec pozitivistické myslenie pôsobiace v slovenskom kultúrnom živote. Šírenie masarykizmu a myslenia pozitivisticko-realistickej orientácie narážalo už v predvojnovom období na odpor konzervatívnych zložiek slovenského kultúrneho života a táto negatívna reakcia sa v mnohom nezmenila ani v medzivojnovom období. Na tieto súvislosti je potrebné prihliadať pri skúmaní pôsobenia a vplyvov českého filozofického myslenia a českej vedy v slovenskej kultúre.

Pôsobenie českého filozofického myslenia na Slovensku je nesporným faktom, avšak nie je už natoľko zrejmé, v akej miere česká filozofia vtlačila pečať svojho špecifického vplyvu slovenskému kultúrnemu životu a trvalejšie ho v ňom zachovala a predovšetkým nakoľko hlbšie ovplyvnila vývin slovenského filozofického myslenia. Vplyv českého filozofického myslenia v takej podobe, akú mu tlačili českí profesori J. Tvrďý a J. Král, bol v určitom zmysle „vonkajším“ vplyvom, keďže táto podoba českého pozitivizmu zodpovedala súčasnej etape vývinu českého filozofického pozitivizmu. Na Slovensku pôsobilo české filozofické myslenie v kultúrno-spoločenských podmienkach, ktoré znamenali podstatne odlišné kultúrne a ideové vývinové súvislosti.

Ako východisko pri skúmaní tejto problematiky by podľa nás bolo možné postaviť predpoklad, ktorý stanovuje, že každý „vonkajší“ vplyv sa zaraďuje do vlastnej dynamickej štruktúry danej oblasti, v tomto prípade slovenskej kultúry, resp. slovenskej filozofie a v nej špecificky recipovaný môže ďalej pôsobiť, ak sú pre to dané predpoklady a podmienky v samotnej tejto štruktúre.

Medzi priaznivé predpoklady akceptovania českej filozofie a vedy je potrebné zahrnúť najmä vplyv českého myslenia, hlavne Masaryka a masarykizmus na Slovensku už v predvojnovom období, keď ich výrazom boli sociálnopolitické a ideologické náhľady a programy hlasisticko-prúdistickeho hnutia. Prostredníctvom predstaviteľov hlasisticko-prúdistickeho hnutia a ich ideovej aktivity v medzivojnovom období sa pre-

dlžovalo na Slovensku pôsobenie českého myslenia, predovšetkým mäsarykizmu. Ďalšie posilnenie tejto ideovej orientácie v slovenskom myslení predstavuje aj účinkovanie českých filozofov v slovenskom kultúrnom živote v období medzi dvoma svetovými vojnami. V tomto období už išlo o priame pôsobenie českej filozofie pozitivisticko-realistickej orientácie, ako ju reprezentujú koncepcie a dielo J. Tvrdeho a J. Krála. V medzivojnovom období boli pre pôsobenie českej vedy a filozofie priaznivé podmienky (najmä inštitucionálne) i keď na druhej strane tu pretrvávali i viaceré momenty spoločenského a kultúrneho života (napr. čechoslovakizmus a slovenský separatizmus), ktoré komplikovali ich účinkovanie a odozvu v slovenskom kultúrnom živote.

V medzivojnovom období môžeme sledovať v slovenskom kultúrnom vývine určitú kontinuitu kultúrnych a myšlienkových prúdov z predvojnového obdobia. Tieto ideové tendencie boli (ako už v predošlých obdobiach) úzko späté so sociálnou a politickou situáciou slovenského národa, a tak našli svoj výraz aj o ideologickej a politickej rovine.

Vedľa tradičného martinského konzervatívneho národnárskeho prúdu a katolíckeho ľudáckeho prúdu vyvíjali aj v medzivojnovom období značnú aktivitu predstavitelia hlasisticko-prúdistickej generácie (z nich mnohí práve v tomto období získali dôležité postavenie v spoločenskom a politickom živote buržoáznej spoločnosti). Kontinuitu týchto prúdov udržiavali a predlžovali príslušníci mladej nastupujúcej generácie.

Od VOSR sa mimoriadne aktivizovalo aj robotnícke a socialistické hnutie v Čechách i na Slovensku a jeho kvalitatívne nová etapa začína r. 1921 po ustanovení KSČ. V opozícii voči buržoáznym ideovým prúdom a oficiálnej buržoáznodemokratickej i pravicovej reakčnej ideológii sa práve v priebehu medzivojnového obdobia na Slovensku formovala revolučná marxistická ideológia. Do tohto pokrokového spoločenského a ideového pohybu sa aktívne zapojila aj nastupujúca generácia. Spomedzi príslušníkov mladej generácie je potrebné spomenúť mladú inteligenciu združenú okolo DAVu, keďže práve davisti významne prispeli k propagácii, ale aj rozvíjaniu marxistickej ideológie a filozofie na Slovensku.

Z hľadiska vývinu filozofického myslenia môžeme v slovenskom kultúrnom živote tohto obdobia vysledovať niekoľko filozofických tendencií a prúdov. Popri rozvíjajúcej sa marxistickej filozofii tu pôsobilo viacero smerov nemarxistického filozofického myslenia. Vedľa filozofických tendencií katolíckej teológie, tomizmu, resp. novotomizmu a protestantskej teológie išlo predovšetkým o pôsobenie pozitívizmu, novopositívizmu a štrukturalizmu.

Filozofické myslenie na Slovensku v období medzi dvoma vojnami môžeme schematicky rozčleniť do 3 hlavných prúdov:

1. filozofické myslenie pozitivisticko-realistickej orientácie,
2. špekulatívno-teologické myslenie,
3. marxistické myslenie.

V rámci prvého prúdu je potrebné sústrediť pozornosť na — českú

filozofiu pôsobiacu na pôde Univerzity Komenského a jej vplyv — kritiku iracionalizmu a kritickorealistickú gnozeológiu v slovenskej filozofii tohto obdobia — masarykizmus a pozitivistický objektívizmus v sociológii, ako aj ideovú orientáciu hlasisticko-prúdickej generácie v tomto období; — rozvoj a metodologickú orientáciu slovenskej vedy v dvadsiatych až I. pol. tridsiatych rokov. Celkom osobitnú pozornosť si zaslúžia podoby recipovania novopozitívizmu a štrukturalizmu, ako aj vývinové premeny v metodológii spoločenských vied v tridsiatych rokoch, Spolok pre Vedeckú syntézu, špecifická podoba filozofického scientizmu v tvorbe I. Hrušovského, ako aj tvorba St. Felbera z počiatku štyridsiatych rokov.

V rámci skúmania podôb špekulatívno-teologického myslenia je potrebné venovať pozornosť protestantskej i katolíckej filozofii (novotomizmu, blondelizmu), ako aj špekulatívno-teologickej mystifikácii vedy a vedeckého myslenia. Pritom je nutné analyzovať nielen filozofické aspekty tohto typu myslenia, ale aj jeho ideologické a sociálnopolitické súvislosti (ideológiu ľudáckeho hnutia a klerikalizmu).

Pri výskume marxistického myslenia na Slovensku v období medzi dvoma svetovými vojnami je dôležité skúmať vývin marxisticko-leninskej filozofie a teórie v jej úzkej spätosti s ideológiou a politikou KSČ. Domnievame sa, že dva hlavné vývinové a ideovo-politické medzníky marxisticko-leninskej ideológie a filozofie v tomto období sú: 1. Vznik KSČ r. 1921 a počiatky formovania marxisticko-leninskej ideológie a filozofie v dvadsiatych rokoch. 2. V. zjazd KSČ r. 1929 a upevnenie marxisticko-leninského teoretického frontu v procese boľševizácie, v období hospodárskej krízy a v boji za demokraciu, zachovanie československej republiky a proti fašizmu.

Dôležitou okolnosťou, ktorú treba mať na zreteli a zohľadňovať aj pri výskume marxistickej filozofie, je to, že na Slovensku prebiehal dynamický proces tvorby a rozvoja revolučnej ideológie a filozofie v kontexte s vývojom marxizmu-leninizmu v celom Československu, s vývojom marxisticko-leninskej ideológie a filozofie vcelku, ako aj s medzinárodným komunistickým hnutím.

Rozvoj marxistickej filozofie prebiehal v rámci aktivity komunistického hnutia v Československu. Akčný rádius komunistov zasahoval celú republiku, snažili sa propagovať a prehlbovať znalosť a účinnosť revolučnej marxistickej ideológie a filozofie tak v Čechách, ako aj na Slovensku. V týchto súvislostiach je potrebné uviesť činnosť Klementa Gottwalda v slovenskom robotníckom hnutí začiatkom dvadsiatych rokov, ako aj davistov, ktorí svojou mnohostrannou aktivitou zasiahli viaceré oblasti sociálneho a kultúrneho diania na Slovensku a vôbec v celom Československu.

Vo vývoji marxistického myslenia na Slovensku má dôležité miesto všestranná aktivita skupiny Iavicovo orientovanej mladej slovenskej inteligencie združenej okolo DAVu, ktorou prebojovali pokrokové ten-

dencie v súdobom spoločenskom a kultúrnom dianí. Pri výskume marxistického myslenia v slovenskej kultúre je potrebné venovať pozornosť predovšetkým davistom, avšak nielen im, ale aj ďalším generačným skupinám, ako boli: Šíp a okolo neho združená mladá inteligencia, skupina R-10, spolok Sarló združujúci ľavicovú inteligenciu maďarskej národnosti a pod.

DAV nebol síce oficiálnym orgánom KSČ, avšak jeho zameranie bolo v súlade s ideovou orientáciou a politikou komunistického hnutia. Davisti významne zasiahli do spoločenského a kultúrneho diania medzivojnového obdobia, snažili sa rozvíjať základy revolučnej socialistickej kultúry, usilovali sa o dôsledné marxistické, triedne chápanie sociálnych problémov. Svojimi pokrokovými postojmi ukazovali cestu novému, pokrokovému riešeniu sociálnych a kultúrnych problémov. Tak napríklad ich kritika čechoslovakizmu, ich príspevok k vytváraniu nových vzťahov Čechov a Slovákov, aktívne formovanie českej i slovenskej pokrokovej kultúry a ich vzájomná spolupráca mali a majú nezanedbateľný význam.

Nemožno však nebrať do úvahy aj určitú dobovú podmienenosť a ohraničenosť niektorých davistických stanovísk. Niektoré ich postoje boli podmienené súvislosťami vývinu marxizmu-leninizmu v danej etape jeho rozvoja, ako aj podmienkami vývoja tohto typu myslenia na Slovensku. Davisti museli mnohokrát pri konkrétnej aplikácii teoretických postulátov marxizmu vstupovať na dovtedy „nezmapované územia“. Je potrebné si napokon uvedomiť, že hlavný záujem davistov predsa len nebol sústredený na oblasť teoreticko-filozofického rozvíjania marxistickej filozofie, ale predovšetkým jej praktickej aplikácie, kde bol ich prínos najväčší.

Domnievame sa, že pri výskume filozofického myslenia na Slovensku v medzivojnovom období je potrebné sústrediť sa najmä na dva hlavné myšlienkové prúdy, a to: marxistické myslenie a myslenie pozitivisticko-realistickej orientácie, keďže práve v týchto smeroch prebiehala hlavná línia vývinového procesu v oblasti filozofického myslenia.

Nemarxistické myslenie, či už českú pozitivisticko-realistickú filozofiu, jej vplyvy alebo podoby pozitivistického myslenia v slovenskej kultúre, teoretickú a ideovú orientáciu jednotlivých osobností a generačných skupín je potrebné skúmať v konfrontácii s pokrokovým prúdením tohto obdobia — s dobovým marxistickým myslením, konkrétne predovšetkým s postojmi a aktivitou davistov.¹

Kritická konfrontácia pozitivistického myslenia a formujúceho sa marxistického frontu na Slovensku je zároveň historickou konkretizáciou zápasu dialektického s nedialektickým spôsobom myslenia v dejinách

¹ Poznamenajme len stručne, že davisti v tomto období venovali osobitnú pozornosť kritike buržoázneho filozofického myslenia a meštiackej kultúry vôbec — spomeňme len Urxove kritiky prác českých pozitivistov J. Krála a J. Tvrdeho, Szántóovu kritiku masarykizmu, Clementisovu filozofickú publicistiku a pod.

filozofie. Základný protiklad vývinového procesu v dejinách filozofie — protiklad materializmu a idealizmu — sa nám tu tak premieta ako protiklad pozitivistického a marxistického myslenia.

Pozitivismus však nemožno chápať iba ako antitetický protipól rozvíjajúceho sa marxistického myslenia, ale treba vidieť a adekvátne hodnotiť jeho konkrétny historický vývinový prínos. Prehlbujúc isté tendencie z predchádzajúceho obdobia, prispelo pôsobenie pozitivistického myslenia v slovenskej kultúre medzivojnového obdobia predovšetkým k ďalšiemu rozvoju vedeckého myslenia na Slovensku, k posilňovaniu rozvíjajúcich sa vedných disciplín a predovšetkým k formovaniu metodologických postupov a princípov vedeckého myslenia. V smere zvedečtovania kultúrneho a najmä vedeckého života pôsobila nielen česká filozofia pozitivisticko-realistickej orientácie, ale tiež pozitivismus vcelku.

Pozitivistické myslenie vytváralo významnú protiváhu iracionalizmu a špekulatívno-teologickému mysleniu, ktoré v priebehu medzivojnového obdobia získavalo značnú podporu zo strany konzervatívnych spoločenských a politických síl. V scientistickej, racionalistickej, realistickej orientácii, ale tiež v opozícii (i keď nedôslednej) voči náboženským, špekulatívnoteologickým a iracionalistickým myšlienkovým smerom na Slovensku možno vidieť najvýznamnejší aspekt pôsobenia a vplyvu pozitivistického myslenia v slovenskej kultúre tohto obdobia.

Na druhej strane nemožno nevidieť, že nie pre všetky vedné disciplíny bolo uplatňovanie pozitivistickej metodológie v tomto období niečím novým, podnetným a prínosným (spomeňme len metodologické premeny v oblasti literárnej vedy v tridsiatych rokoch). Prínos pozitivistického myslenia pre slovenské myslenie a kultúru bol prínos relatívny, historicky a vývinovo obmedzený a prekonávaný už v daných súvislostiach kultúrneho a ideového vývoja.

Hlavným prameňom a podnecovateľom rozvoja pozitivistického myslenia na Slovensku bol český pozitivismus, ktorý sprostredkoval európske pozitivistické myslenie, ale vplýval tu najmä vlastnou myšlienkovou iniciatívou. Bezprostredné účinkovanie českých filozofov na Slovensku ovplyvnilo formovanie slovenskej filozofie, ako aj ráz pozitivistického myslenia v slovenskej kultúre vôbec.

Českí filozofi Josef Tvrđý a Josef Král sa snažili prekročiť hranice klasického pozitivismu a korigovať niektoré jeho ortodoxné stanoviská. J. Tvrđý neuzatváral filozofiu do hraníc vedy, snažil sa riešiť aj ontologickú problematiku a rozvíjať kriticko-realistickú gnozeológiu. Nevylúčil ontologickú problematiku z kompetencie vedeckej filozofie ako ortodoxný pozitivistický scientizmus. Metafyzika, resp. ontológia, i keď sama nie je vedou, má byť vedeckou, má v jeho chápaní stavať na vedeckých poznatkoch. Filozofia, ktorá má poskytovať celkový svetový a životný názor, má byť založená na vede, ale nemožno ju na vedu redukovať. Fenomenalistické a agnostické gnozeologické stanovisko klasického pozitivismu sa

Tvrďý pokúsil prekonať akceptovaním realistického postoja, ktorý zdôrazňuje poznateľnosť objektívneho sveta a jeho procesov.

Neortodoxné, realistické podoby pozitívizmu sú charakteristické aj pre slovenské myslenie. V kultúrnom vývine na Slovensku môžeme sledovať niekoľko variant myslenia pozitivisticko-realistickej orientácie, t. j. pozitívizmu, ktorého formy sú transformované a svojsky sformulované, nezotrvávajú dôsledne na pozitivistickej platforme, ani sa z nej však úplne nevymaňujú. Pozitivistické myslenie na Slovensku sa tak nevyvíjalo ani v smere radikálnej „pozitivistickosti“, ani v smere dôsledného „zrealističnenia“. Avšak realistická gnozeologická báza, ktorá je pôdou všetkých osobitých variant pozitivistického myslenia v slovenskej kultúre, bola nielen východiskom výraznej korekcie pozitivistických inšpiračných zdrojov, ale otvárala aj možnosti jeho ďalších vývinových premen.

Pôsobenie českého pozitivistického myslenia na Slovensku v medzivojnovom období bolo rozmanité. Domnievame sa, že je potrebné skúmať nielen jeho špecifické filozofické vplyvy, ale aj metodologické, všeobecno-kultúrne a ideologické. Nepochybne mimoriadne významná bola priama pôsobnosť českých filozofov J. Krála a J. Tvrďého na Filozofickej fakulte UK v Bratislave v dvadsiatych a tridsiatych rokoch. Niektorí poslucháči boli pod výrazným vplyvom filozofického myslenia týchto profesorov (napr. P. Brosz) a snažili sa rozvíjať túto filozofickú orientáciu — tu je potrebné popri K. Kattošovi venovať osobitnú pozornosť tvorbe Svätopluka Štúra, najmä jeho kritike iracionalizmu, rozvíjaniu kriticko-realistickej gnozeológie a pod. Iní sa prikláňali k jednoznačne idealistickým koncepciám, akceptovali intuitívny realizmus (najmä J. Dieška) a dostávali sa na reakčné pozície. Určitú odozvu nachádzalo na Slovensku aj dielo a spoločenská aktivita reprezentanta ortodoxného českého pozitívizmu Františka Krejčího, ktorá by si tiež zaslúžila osobitnú pozornosť.

V druhej polovici tridsiatych rokov prenikalo na Slovensko súčasné európske pozitivistické myslenie a bol tu akceptovaný novopositivizmus. Nastupujúca slovenská vedecká generácia tohto obdobia sa inšpirovala teoretickými a metodologickými podnetmi logického pozitívizmu a štrukturalizmu a programovo sa usilovala o organizovaný rozvoj vedeckého myslenia a spoluprácu vied na pôde Spolku pre vedeckú syntézu (1937—1940, 1945—1950). Vo filozofickej a všeobecne teoretickej, metodologickej oblasti tu pripadla vedúca úloha Igorovi Hrušovskému. Je potrebné zdôrazniť, že akokoľvek Hrušovský v tomto období akceptoval a propagoval niektoré teoretické podnety novopositivistickej proveniencie, neobmedzil sa iba na tento typ myslenia. Napokon jeho myšlienkový záber bol širší a výrazne sa už v tomto období, t. j. koncom tridsiatych a začiatkom štyridsiatych rokov inšpiroval marxizmom-leninizmom a v niektorých podstatných teoreticko-filozofických postojoch sa tiež jednoznačne dištancoval od pozícií ortodoxného logického pozitívizmu.

Záverom by sme sa chceli vrátiť k úvodným poznámkam, v ktorých sme konštatovali, že filozofia sa ešte v medzivojnovom období na Slovensku celkom nevymanila z globálneho kultúrneho kontextu, resp. z celku kultúrnych aktivít.² Až v tomto období sa začala filozofia konštituovať ako samostatný vedný odbor so špecifickým predmetom, metódami, funkciou i inštitucionálnou bázou, ako aj odbornými pracovníkmi.³ Komplexný rozvoj filozofie ako vedeckej disciplíny však bol možný až v období povojnovom, resp. po r. 1948, keď boli vytvorené podmienky jej rozvoja na báze marxisticko-leninskej vedeckej metodológie.

Nedostatočná vydifferentcovanosť filozofie z celkového rámca kultúrnej tvorby, keď jednotlivé filozofické postoje a náhľady boli zväčša súčasťou národnopolitických, ideologických, estetických či všeobecne kultúrnych koncepcií, si priamo vyžaduje širší, *komplexnejší prístup* ku skúmaniu filozofického myslenia vo väzbách s dynamicky a protirečivo sa vyvíjajúcim globálnym sociálnym a kultúrnym kontextom doby.

Pri výskume filozofického myslenia na Slovensku v období medzi dvoma vojnami je relevantné dôsledné uplatňovanie *konkrétneho-historického prístupu*. Takýto prístup, ktorého teoreticko-metodologickou bázou je historikomaterialistické chápanie a výklad dejinného procesu, vyžaduje: podrobnú oboznámenosť s dobovým spoločenským a kultúrnym dianím a uvádzanie kultúrnych fenoménov do súvislostí sociálno-historického a ideového vývinu, ako aj podrobnú znalosť pramenného materiálu a jeho adekvátnu a kritickú interpretáciu na platforme dialektikomaterialistickej metódy. V týchto súvislostiach bezvýhradne platí Leninova téza, v ktorej postuloval práve takúto konkrétno-historickú interpretačnú úroveň, keď napísal: „Celý duch marxizmu, celý jeho systém si vyžaduje, aby sa každá téza skúmala len (α) historicky; (β) len v súvislosti s inými; (γ) len v súvislosti s konkrétnymi historickými skúsenosťami.“ [1, s. 212]

Pri aplikácii takéhoto konkrétno-historického prístupu na oblasť dejín slovenského filozofického myslenia je dôležité prihliadať k vlastnej vývinovej špecifickosti filozofického myslenia na Slovensku, k jeho širším sociálnopolitickým a historickým súvislostiam a najmä k širšiemu kultúrnemu kontextu a zložitým vývojovým premenám v tejto oblasti. Podoby filozofického myslenia v slovenskom kultúrnom živote je potrebné analyzovať nielen v čisto teoreticko-filozofickej rovine, ale aj v rovine všeobecnejšej — všeobecne kultúrnej. Ide tak o čo naj-

² Nie je bezvýznamné tiež pripomenúť, že slovenská inteligencia aj v tomto období bola primárne orientovaná na iné formy kultúrnej tvorby (najmä na oblasť literatúry a umenia). Filozofia nebola v stredobode záujmu slovenskej inteligencie, skôr na jeho periférii.

³ Prvá generácia slovenských profesionálnych filozofov vyrastala v priebehu medzivojnového obdobia. Jej predstavitelia I. Hrušovský, S. Štúr a ďalší aktívne zasahovali do filozofického života už od počiatku tridsiatych rokov.

adekvátnejšie kritické analyzovanie diela a myslenia jednotlivých osobností myšlienkového vývoja na Slovensku, ako aj tohto vývinu samého, pričom súčasťou tohto skúmania musí byť aj výskum ideologických a širších kultúrnych aspektov ich aktivity v slovenskej kultúre daného obdobia. Dejiny slovenskej filozofie, resp. filozofického myslenia nemožno odtrhať od dejín slovenskej vedy a vôbec slovenskej kultúry. Preto súčasťou výskumu by mala byť aj spolupráca s ostatnými spoločenskovednými disciplínami (najmä s historickými), z ktorých viaceré napokon už významne prispeli k výskumu slovenských kultúrnych dejín (najmä v oblasti dejín slovenskej literatúry, ako aj dejín slovenskej vedy a techniky). Skúmanie dejín filozofického myslenia na Slovensku by tak podľa nás malo byť súčasťou celkového skúmania dejín slovenskej kultúry; pritom, pochopiteľne, nemožno poprieť špecifickosť samotnej oblasti dejín slovenskej filozofie.

LITERATÚRA

1. LENIN, V. I.: Spisy 35. Bratislava 1958.

ФИЛОСОФИЯ В ПЕРИОД МЕЖДУ ДВУМЯ МИРОВЫМИ ВОЙНАМИ

Владимир Бакош

Философскую мысль в Словакии в период между двумя мировыми войнами можно разделить на три главных течения: 1. марксистская мысль, 2. философская мысль позитивистско-реалистической ориентации, 3. спекулятивно-теологическая мысль. Автор ближе характеризует упомянутые течения и указывает на некоторые вопросы и проблемы, связанные с исследованием конкретных форм и развития философии в Словакии в данный период. Он считает, что исследование необходимо сосредоточить прежде всего на первых двух из вышеупомянутых идейных течений, поскольку именно в рамках этих направлений происходила главная линия процесса развития в области философской мысли. Критическая конфронтация позитивистской мысли и формирующегося в Словакии марксистского фронта является одновременно конкретно-исторической конкретизацией борьбы диалектического способа мышления с недиалектическим. В рамках исследования развития философской мысли в данный период и ее конкретных форм необходимо уделять особое внимание исследованию проблематики влияний и откликов чешской науки, общественной мысли и особенно чешской философии в словацкой культурной жизни. При исследовании философской мысли в Словакии является релевантным последовательный конкретно-исторический подход, при применении которого важно учитывать собственную специфичность развития философской мысли в Словакии, ее более широкие социально-политические и исторические взаимосвязи и прежде всего более широкий культурный контекст и сложные перемены в этой области.

DIE PHILOSOPHIE IN DER ZWISCHENKRIEGSZEIT

Vladimír Bakoš

Das philosophische Denken in der Slowakei der Zwischenkriegszeit lässt sich in drei Hauptströmungen zergliedern: 1. marxistisches Denken, 2. das Denken positivistisch-

-realistischer Orientierung, 3. spekulativ-theologisches Denken. Der Vf. charakterisiert die erwähnten Strömungen näher und gibt Hinweise auf einige Fragen und Probleme, die mit der Untersuchung konkreter Formen und der Entwicklung der Philosophie in der Slowakei in diesem Zeitraum verbunden sind. Es ist erforderlich die Forschung auf die ersten zwei Hauptströmungen zu konzentrieren, denn gerade durch diese Strömungen verlief die Hauptlinie des Entwicklungsprozesses im Bereich des philosophischen Denkens. Die kritische Konfrontation des positivistischen Denkens und der sich formenden marxistischen Front in der Slowakei ist gleichzeitig eine konkrete historische Konkretisierung des Kampfes der dialektischen mit der undialektischen Denkweise. Es ist erforderlich besondere Aufmerksamkeit im Rahmen der Untersuchung von Formen und Entwicklung des philosophischen Denkens in diesem Zeitraum der Erforschung der Problematik vom Einfluss und Widerhall tschechischer Wissenschaft, tschechischen Denkens und besonders der tschechischen Philosophie im slowakischen Kulturleben zu widmen. Bei der Erforschung des philosophischen Denkens in der Slowakei ist die konsequente Geltendmachung konkret historischen Zuganges relevant, bei dessen Anwendung es wichtig ist, die eigene Entwicklungsbesonderheit des philosophischen Denkens in der Slowakei, seine breiteren soziopolitischen und historischen Zusammenhänge und besonders den breiteren Kulturkontext und komplizierte Entwicklungsveränderungen in diesem Bereich zu berücksichtigen.